

การประเมินโครงการการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว)

Assessment of the Project of Participatory Management in Arts and Culture to the Community (Dance Arts - Long drums)

กาญจนา อากาศเหลือง¹ สายชล จินโจ²

Kanjana Arkardlueng¹, Saichol Jinjo²

Corresponding Author E-mail: krupum1@gmail.com, saicholjinjo@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว) โดยใช้รูปแบบการประเมินซิโป กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ ประกอบด้วย ผู้รับผิดชอบโครงการ นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียนปีการศึกษา 2563 รวมทั้งสิ้น 182 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามเพื่อประเมินกระบวนการและผลผลิตของโครงการ แบบสังเกตและวิเคราะห์เอกสาร สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์คือค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลจากการสังเกตและวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวข้องกับปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน(นาฏศิลป์-กลองยาว) สามารถให้ระดับคุณภาพในแต่ละหัวประกอบด้วย 1) ผู้บริหารให้ความสำคัญและเป็นผู้นำในการอำนวยความสะดวก ให้ความสนใจ อุทิศเวลา 2) ผู้บริหารสามารถนิเทศ ติดตาม ประเมินผล เพื่อทบทวนคุณภาพระบบของโครงการ ผู้บริหารมีความเข้าใจในการดำเนินการ ติดตาม ประเมินผล 3) ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจในงาน โครงการ ได้รับการอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจในโครงการ 4) ผู้ปกครองมีความร่วมมือกับโรงเรียนในการบริหารการมีส่วนร่วมแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน(นาฏศิลป์-กลองยาว) และ 5) มีเครื่องมือสำหรับโครงการการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน(นาฏศิลป์-กลองยาว) เพียงพอแก่การใช้งาน

2. การประเมินกระบวนการดำเนินโครงการการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน(นาฏศิลป์-กลองยาว) โรงเรียนบ้านปากน้ำปราณ มีความพร้อมด้านกระบวนการในการดำเนินงานตามโครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และเสริมสร้างลักษณะนิสัยของนักเรียนโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.88$, S.D.= 0.33)

3.การประเมินผลผลิตของโครงการการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน(นาฏศิลป์-กลองยาว) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.46$, S.D.= 0.71)

คำสำคัญ : การประเมินโครงการ, การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม, ศิลปะวัฒนธรรม

ABSTRACT

The purpose of this research was to assess the project of participatory management in arts and culture to the community (Dance Arts-Klong Yao) by using the sipo assessment model. The sample group used in this research Those who are involved in the project include Project responsible persons, students and parents of the 2020 academic year, a total of 182 students. Research instruments were interview forms, questionnaires to assess the project processes and outputs. Observation form and document analysis The statistics used in the analysis were the mean and standard deviation. The results showed that

1. The results of the observation and analysis of documents related to the fundamental factors of the project environment. The participatory management of arts and culture to the community (drama-long drums) can provide a level of quality in each head consisting of 1) executives giving importance and leadership in directing, paying attention, and devoting time 2) people Management can supervise, monitor, and evaluate to review the quality of the project system. The administrators have an understanding of the implementation, monitoring, and evaluation. 3) The advisors have an understanding of project work and have been trained to have knowledge and understanding of the project. 4) Parents have cooperation with the school in managing participation. Participation in arts and culture to the community (Drama-Long-long drum) and 5) tools for the project management project with participation in arts and culture to the community (Drama-Long-Yao) are sufficient for use.

2. Assessment of the process of implementing the project of participatory administration in the field of arts and culture to the community (dancing arts - long drums) at Ban Pak Nam Pran School There is a readiness in the process for the implementation of the art and cultural conservation project. to pass on local wisdom and enhancing the overall student character at the highest level ($\bar{X} = 4.88$, S.D.= 0.33).

3. The production evaluation of the project of participation in arts and culture management project to the community (Dance Arts-Klong Yao) with those involved in the overall was at a high level ($\bar{X} = 4.46$, S.D.= 0.71)

Keywords : Project assessment, Participatory management, Cultural arts

บทนำ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2552, หน้า 3) ได้ให้ความหมายวัฒนธรรมไว้ว่าเป็นทุนทางสังคมและศักยภาพที่สำคัญยิ่งของชุมชนท้องถิ่นและสังคมไทยที่แสดงออกในรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน ความเชื่อ แห่หลวงวัฒนธรรม ศิลปวัตถุ โบราณสถาน จึงเห็นได้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางภาษา วัฒนธรรม และชาติพันธุ์ ความหลากหลายดังกล่าวได้สร้างสีสันและคุณูปการให้กับสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่า หากสูญเสียไปแล้วก็ยากที่จะกู้กลับคืนมาได้ แต่ทว่าในปัจจุบันความหลากหลายดังกล่าวกำลังได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่พยายามทำให้ทั้งโลกมีเพียงวัฒนธรรมเดียว ดังนั้น กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2553, หน้า 1) จึงจำเป็นต้องทำอย่างที่จะต้องทำให้คนไทยรู้จักรักท้องถิ่นตนเองให้มากขึ้น กระตุ้นให้มีการสร้างองค์ความรู้ของท้องถิ่นเพื่อใช้ในการแก้ปัญหา และทำให้ท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองได้ อันจะนำไปสู่ความรัก ความภาคภูมิใจและความหวงแหนในท้องถิ่นของตน เหล่านี้คือภูมิคุ้มกันที่จะดำรงความหลากหลายทางภาษา วัฒนธรรม และชาติพันธุ์ให้มีความยั่งยืนต่อไป การดำเนินการด้านงานวัฒนธรรมจะให้ประสบความสำเร็จนั้น นอกจากที่จะต้องเข้าใจความหมาย ความจริง และธรรมชาติของวัฒนธรรมอย่างถูกต้องแล้ว จำเป็นต้องเรียนรู้แนวคิด เทคนิค วิธีการ และเครื่องมือในการเข้าไปเรียนรู้ และทำงานร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม เพื่อทำความเข้าใจวัฒนธรรมในมิติของคนในวัฒนธรรมนั้น ๆ จึงจะสามารถเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขณะเดียวกันก็สามารถนำวัฒนธรรมนั้น ๆ มาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่มีพลวัตอยู่ตลอดเวลา (ฐปณิต วงศ์ศานติบุรณ, 2555 หน้า 136)

ดังนั้นการที่จะดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมนั้น ไม่สามารถที่จะคงอยู่ได้เพียงลำพังจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับ โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1981 p.6) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าสมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำ

อะไรและทำอะไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและ เข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนารวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นองค์ประกอบหนึ่งของชุมชนเข้มแข็ง แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมมีมาหลายทศวรรษแล้ว ความหมายและแนวคิดการมีส่วนร่วมมีความแตกต่างกันออกไป แนวคิดการมีส่วนร่วมที่มีการใช้กันอย่างกว้างขวาง เช่น การมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาต่าง ๆ การมีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมในด้านนโยบาย เป็นต้น (อัญชญา ณ ระนอง, 2550 หน้า 1) สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชน การดูแลจัดการชุมชน และการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา รวมทั้งการวางแผนพัฒนาต่าง ๆ

นอกจากนี้ยังต้องมีการบริหารจัดการที่ดีที่เหมาะสมเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายของโครงการ การบริหารเป็นศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จกล่าวคือ ผู้บริหารไม่ใช่เป็นผู้ปฏิบัติ แต่เป็นผู้ใช้ศิลปะ ทำให้ผู้ปฏิบัติทำงานจนสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว (ถนัด เดชทรัพย์, 2550 หน้า 19) สอดคล้องกับวิช นิภาวรรณ (2555) ได้กล่าวว่า การบริหารเป็นการดำเนินงาน การปฏิบัติงานใด ๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของและหน่วยงาน โดยครอบคลุมในเรื่องต่าง ๆ ที่เรียกว่า “กระบวนการบริหาร” หรือ “ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร” ที่เรียกว่า แพมส์-โพสคอร์บ (PAMS-POSDCORB) ได้แก่ การบริหารนโยบาย (Policy) การบริหารอำนาจหน้าที่ (Authority) การบริหารคุณธรรม (Morality) การบริหารที่เกี่ยวข้องกับสังคม (Society) การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) เช่นเดียวกับ มัลลิกา ต้นสอน (2554, หน้า 10) อธิบายไว้ว่าการบริหาร (Administration) เป็นการกำหนดแนวทางหรือนโยบาย การสั่งการ การอำนวยการ การสนับสนุนและการตรวจสอบให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานให้ได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ และดูบริน (Dubrin, 2010 pp.12-13) ได้กล่าวถึงเกี่ยวกับหน้าที่การบริหารไว้ว่าคล้ายกับนักการศึกษาหลายท่าน แต่ได้รวมขั้นตอนที่การดำเนินงานคล้ายกันไว้ด้วยกัน เช่น การจัดบุคลากร (Staffing) ไปรวมไว้ในด้านการจัดองค์การ (Organizing) การกำหนดเป้าหมายขององค์การ (Goal Setting) ไว้ในการวางแผน (Planning) การตัดสินใจ สั่งการ การสื่อสารและการจูงใจ รวมไว้ในด้านการนำ (Leading) นั่นเอง

ในอดีตกาลบรรพบุรุษของไทยมีความเจริญรุ่งเรืองในด้านศิลปะวิทยาการต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนรูปแบบที่เป็นศิลปะของสังคมไทย ศิลปะการแสดงพื้นบ้านของไทยนั้นอาจกล่าวได้ว่ามีประวัติและเรื่องราวอันยาวนานมาตั้งแต่สมัยอยุธยา อาจเรียกได้ว่าเป็นการแสดงพื้นเมือง หรือการละเล่นพื้นบ้าน ซึ่งถือได้ว่าเป็นกระบวนการของท้องถิ่นที่แฝงไว้ด้วยความสนุกสนาน การแสดงออกซึ่งมีลีลาท่าทาง มีไหวพริบ มีความฉับไว ความเชื่ออันเปี่ยมประเพณี และมีเครื่องดนตรีประกอบอื่น ๆ เพื่อให้เกิดจังหวะ ทำนองต่าง ๆ ทำให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกเร้าใจไปกับบรรยากาศแห่งความสนุกสนาน ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ วัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นนั้น ๆ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมแขนงหนึ่งที่สมควรอย่างยิ่งแก่การอนุรักษ์และพัฒนาให้ดำรงอยู่คู่สังคมไทย เนื่องจากศิลปะการแสดงพื้นบ้านเป็นส่วนสำคัญที่ได้ให้ทั้งความบันเทิง ความสุขใจ จนก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม ทั้งนี้ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นมักจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป อันเป็นผลมาจากอิทธิพลทางความคิด ความเชื่อ สิ่งแวดล้อมในถิ่นที่อยู่อาศัยรวมถึงอิทธิพลจากการแพร่กระจายของวัฒนธรรมอื่น ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของศิลปะการแสดงพื้นบ้านแต่ละท้องถิ่นจะเห็นได้จากการแสดงออก ลีลา ท่าทาง น้ำเสียง ลีลา การแต่งกาย เครื่องดนตรี การแสดงออกเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นถึงสัญลักษณ์แห่งจิตใจของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ และความเป็นเอกลักษณ์ของศิลปะการแสดงพื้นบ้านนี้เองได้สร้างความภาคภูมิใจให้แก่สมาชิกในสังคมสืบมา

การแสดงพื้นบ้านของประเทศไทย แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือการแสดงเพื่อความบันเทิง การแสดงที่เป็นพิธีกรรม การแสดงที่เป็นศิลปะการต่อสู้ และกีฬาพื้นบ้าน การแสดงเหล่านี้เป็นสมบัติของชาวบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรม ได้มีการสืบทอดต่อกันมาในแต่ละท้องถิ่นทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย การแสดงพื้นบ้านของแต่ละภูมิภาค

สามารถบ่งบอกชาติพันธุ์หรือกลุ่มได้ เพราะแต่ละชาติพันธุ์หรือกลุ่มจะมีศิลปะการแสดงที่แตกต่างกันสามารถสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นชนบทรอบเนินม ประเพณี ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนการดำเนินชีวิตและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่กลุ่มประชากรในสังคมนั้นสรรค์สร้างขึ้น ซึ่งเป็นการแสดงออกในลักษณะที่เป็นการแสดงพื้นบ้านเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และสร้างความบันเทิงสนุกสนานเพลิดเพลิน (บุปผาชาติ อุปถัมภ์ภรรกร, 2553 หน้า 2) ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างหนึ่งที่ควรได้รับการอนุรักษ์ไว้อย่างหนึ่งก็คือ กลองยาวและรำกลองยาว ซึ่งเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน และได้รับการถ่ายทอดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน จากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น กลองยาว และการรำ กลองยาว ใช้เล่นกันอย่างแพร่หลาย โดยนิยมใช้เล่นในงานบุญ งานประเพณีต่าง ๆ ของท้องถิ่น เช่น งานแห่หน้าค งานทอดกฐิน งานประเพณีสงกรานต์ งานประเพณีถวายเทียนพรรษา เป็นต้น แต่ปัจจุบันศิลปะการแสดงพื้นบ้านกลองยาว เริ่มลดบทบาทลง ประชาชนให้ความสำคัญน้อยลง เนื่องจากอิทธิพลของวัฒนธรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนรักและภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น ตระหนักและช่วยกันอนุรักษ์ สืบทอดมรดกอันล้ำค่าด้านดนตรี ศิลปะการแสดงพื้นบ้านกลองยาว ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

ปัจจุบันการแสดงกลองยาวได้มีบางส่วนที่เปลี่ยนแปลงไปและบางส่วนก็ยังคงความดั้งเดิมไว้มีการผสมผสานปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป อิทธิพลของวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามาตั้งแต่วัฒนธรรมเมืองหลวงและวัฒนธรรมตะวันตก ขาดการสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาจากเยาวชนรุ่นหลังทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเปลี่ยนไปทำให้การเล่น การแสดงต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปด้วย ค่าจ้างก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงอยู่ของคณะกลองยาว และการพัฒนารูปแบบการแสดงให้เป็นที่ตื่นตามากยิ่งขึ้น เรียกกันทั่วไปว่า “กลองยาวประยุกต์” มีลักษณะแตกต่างจากกลองยาวสมัยก่อนมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้ มีการประยุกต์การบรรเลงกลองยาวให้มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ มีความหนักแน่นของจังหวะกลอง มีจำนวนกลองมากขึ้น มีการนำเครื่องดนตรีสากลมาบรรเลงประกอบ มีลีลาท่าทางในการตีมีการประดับกลองให้สวยงาม มีการพ่อนรำประกอบ เพื่อประยุกต์ให้เข้ากับสภาพสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน แต่คงอนุรักษ์รูปแบบศิลปะการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ และมีการผสมผสานกับศิลปะการแสดงสมัยใหม่ เป็นวัฒนธรรมร่วมสมัยซึ่งคนรุ่นใหม่สามารถสืบทอดศิลปะการแสดงกลองยาวพื้นบ้านซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่ายังคงอยู่ต่อไปได้ ไม่สูญหายไปกับกระแสโลกาภิวัตน์จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยได้เห็นปัญหาที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อศิลปะการแสดงกลองยาวพื้นบ้านของโรงเรียนบ้านปากน้ำปราน ซึ่งต่อไปอาจจะทำให้ศิลปะการแสดงกลองยาวพื้นบ้านสูญหายไปได้จึงมีแนวคิดจะอนุรักษ์ไว้โดยได้ดำเนินโครงการเกี่ยวกับศิลปะวัฒนธรรมทุก ๆ ปี เพื่อให้การแสดงกลองยาวที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญให้คงอยู่ต่อไป เมื่อมีการจัดทำโครงการจึงได้ทำการประเมินโครงการการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว) เพื่อผลของการประเมินจะสามารถนำไปปรับปรุงพัฒนาให้การดำเนินงานโครงการมีประสิทธิภาพมากขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อประเมินโครงการการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน(นาฏศิลป์-กลองยาว) โดยใช้รูปแบบการประเมินซีไอ

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

จากการรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการได้มีนักวิชาการ หลายท่านได้ให้ความหมาย ของการบริหารจัดการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการไว้ดังนี้ ถนัด เดชทรัพย์ (2550, หน้า 19) ได้ให้ความหมาย การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จกล่าวคือ ผู้บริหารไม่ใช่เป็นผู้ปฏิบัติ แต่เป็นผู้ใช้ศิลปะ ทำให้ผู้

ปฏิบัติทำงานจนสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว สอดคล้องกับ วิรัช นิภาวรรณ (2555) ได้ให้ความหมาย การบริหาร หมายถึง การดำเนินงาน การปฏิบัติงานใด ๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของและหน่วยงาน โดยครอบคลุม ในเรื่องต่าง ๆ ที่เรียกว่า “กระบวนการบริหาร” หรือ “ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร” ที่เรียกว่า แพมส์-โพสคอร์บ (PAMS-POSDCORB) ได้แก่ การบริหารนโยบาย (Policy) การบริหารอำนาจหน้าที่ (Authority) การบริหารคุณธรรม (Morality) การบริหารที่เกี่ยวข้องกับสังคม (Society) การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบริหาร ทรัพยากรมนุษย์ (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) พิทยา บวรวัฒนา (2556, หน้า 2) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง เป็นเรื่องของกรนำเอา กฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ไปปฏิบัติให้เกิดผลซึ่งเป็นหน้าที่ของข้าราชการที่จะทำงานด้วยความเต็มใจด้วยความเที่ยงธรรม และอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ส่วนมัลลิกา ต้นสอน (2554, หน้า 10) กล่าวว่า การบริหาร (Administration) หมายถึง การกำหนดแนวทางหรือนโยบาย การสั่งการ การอำนวยการ การสนับสนุนและการตรวจสอบให้ ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานให้ได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ และคูบริน (Dubrin, 2010 pp.12-13) ได้กล่าวถึงหน้าที่การบริหาร ไว้คล้ายกับนักการศึกษาหลายท่าน แต่ได้รวมขั้นตอนที่การดำเนินงานคล้ายกันไว้ด้วย เช่น การจัดบุคลากร (Staffing) ไปรวม ไว้ในด้านการจัดองค์การ (Organizing) การกำหนดเป้าหมายขององค์การ (Goal Setting) ไว้ในการวางแผน (Planning) การตัดสินใจ สั่งการ การสื่อสารและการจูงใจ รวมไว้ในด้านผู้นำ (Leading) โดยกระบวนการบริหารมีดังนี้

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดเป้าหมายขององค์การหรือหน่วยงานและวางแผนงาน ดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมปัจจุบันขององค์การ การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดนโยบาย กลยุทธ์การดำเนินงาน และกำหนดมาตรการ รวมทั้งการกำหนดทรัพยากรที่ต้องใช้ในการดำเนินงาน

2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดการทรัพยากรและการจัดระบบการดำเนินงาน เพื่อให้ การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายตามแผนที่กำหนดไว้ประกอบด้วย การจัดทำแผนภูมิปฏิบัติงาน การจัดบุคลากรรับผิดชอบงาน การจัดทำมาตรฐานเพื่อกำหนดรายละเอียดการปฏิบัติงาน การจัดระบบการบังคับบัญชาและการประสานงาน การจัดระบบ ทรัพยากรในองค์การและการกำหนดภารกิจขององค์การ

3. การนำ (Leading) หมายถึง การจูงใจ การอำนวยการ และการประสานงาน เพื่อให้บุคลากรปฏิบัติงาน บรรลุเป้าหมายขององค์การตามแผนที่กำหนดไว้ ซึ่งต้องอาศัยภาวะผู้นำของผู้บริหาร

4. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การกำกับ ติดตาม ตรวจสอบให้การดำเนินงานเป็นไปตาม เป้าหมายและแผนขององค์การที่วางไว้ ประกอบด้วย การตรวจสอบติดตามการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับเกณฑ์ที่ กำหนดไว้รวมทั้งการปรับปรุงแก้ไขพัฒนางาน

กระบวนการบริหารจัดการอาจจำแนกในรูปแบบที่แตกต่างจากกัน เช่น Henri Fayol (1949, p.34) จำแนก กระบวนการบริหารจัดการเป็น 5 หน้าที่คือ 1) การวางแผนงาน (Planning) 2) การจัดองค์การ (Organizing) 3) การบังคับ บัญชา (Commanding) 4) การประสานงาน (Coordinating) และ 5) การควบคุม (Controlling) ส่วน Gulick, Luther, and L. Urwick (1939, p.13) จำแนกกระบวนการบริหารจัดการเป็น 7 หน้าที่ ประกอบด้วยขั้นตอนที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า POSDCORB คือ 1) การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนหรือวางโครงการอย่างกว้าง ๆ ว่ามีงานอะไรบ้างที่จะต้อง ปฏิบัติตามลำดับพร้อมด้วยวางแผนวิธีปฏิบัติ ระบุวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ๆ ก่อนลงมือปฏิบัติการ 2) การจัด องค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงาน ย่อยหรือของตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดลักษณะและวิธีการติดต่อประสานสัมพันธ์กัน ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นกันไป 3) การจัดบุคลากร (Staffing) หมายถึง การบริหารงานบุคคลของหน่วยงาน ตั้งแต่การแสวงหา การบรรจุ แต่งตั้ง การฝึกอบรมและพัฒนา การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้ พ้นจากตำแหน่งรวมทั้งการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานที่ดีให้มีอยู่ตลอดไป 4) การสั่งการ (Directing) หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการหลังจากที่ได้วิเคราะห์และพิจารณาโดยรอบคอบแล้วรวมทั้งการติดตามและให้มีการปฏิบัติงานตามคำสั่ง

นั้น ๆ ในฐานะที่ผู้บริหารเป็นผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาของหน่วยงาน 5) การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานหรือสื่อสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ภายในองค์การให้เข้ากันได้ เพื่อให้งานเดินและเกิดประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน ทำให้ทุกหน่วยงานประสานกลมกลืนกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักขององค์การร่วมกัน 6) การรายงาน (Reporting) หมายถึง การเสนอรายงานให้ผู้บริหารที่รับผิดชอบต่าง ๆ ทราบความเคลื่อนไหว ความเป็นไปเป็นระยะ ๆ ทั้งผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาได้ทราบความก้าวหน้าของงานของตนอยู่เสมอ การเสนอรายงานจำเป็นต้องมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานมีการวิจัย การประเมินผล และมีการตรวจสอบเป็นระยะ ๆ เพื่อการปรับปรุงได้ทันทีหรือการปรับปรุงในอนาคต 7) การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การจัดทำงบประมาณการเงิน การวางแผนหรือโครงการใช้จ่ายเงิน การทำบัญชี และการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม ซึ่ง Sears (1950, p.35) ได้พยายามประยุกต์เอาทฤษฎีการบริหารด้านธุรกิจและรัฐศาสตร์มาใช้ในการบริหารการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling) และ Tead (1951, p.105) ได้มุ่งความสำคัญที่หน่วยงานย่อยในองค์การเป็นหลักมีกระบวนการบริหารงานโดยสรุปสาระสำคัญของกิจกรรมเป็น 10 ประการ คือ 1) กำหนดความมุ่งประสงค์และจุดประสงค์ให้กระจ่างชัด 2) จัดทำโครงสร้างการบริหารงาน 3) กำหนดบทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบและอำนาจให้บุคลากร 4) มอบหมายอำนาจ โดยอาศัยหลักการกระจายอำนาจ 5) ควบคุมการปฏิบัติงาน 6) รักษาปริมาณและคุณภาพของงานอย่างเสมอต้นเสมอปลาย 7) จัดให้มีคณะกรรมการต่าง ๆ เป็นตัวประสานงานในหน่วยงาน 8) บำรุงขวัญและกำลังใจ 9) ประเมินผลการปฏิบัติงาน และ 10) เตรียมวางแผนงานในอนาคต

สามารถสรุปได้ว่าการบริหารเป็นการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานใด ๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของ และหน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ เช่น การบริหารคน การบริหารเงิน การบริหารวัสดุอุปกรณ์ การบริหารงานทั่วไป การบริหารการให้บริการประชาชน การบริหารคุณธรรม การบริหารข้อมูลข่าวสาร การบริหารเวลา และการบริหารการวัดผล ซึ่งก็คือ ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหารที่เรียกว่า 9M ดังนั้นการบริหารจัดการจึงเป็นชุดของหน้าที่ต่าง ๆ ที่จะกำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลซึ่งก็คือ ความสามารถของบุคคลหรือกลุ่มคนที่ทำหน้าที่ในการวางแผน การจัดองค์การ การจัดบุคคลเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุมการทำงาน เพื่อให้กิจกรรมขององค์กรดำเนินไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยปัจจัยในการบริหาร เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์กรและให้การปฏิบัติการสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้

แนวคิดการมีส่วนร่วม

องค์การสหประชาชาติ (United Nation, 1981 p.5) และรีเดอร์ (Reeder, 1974 p.39) ได้ให้ความหมายเจาะจงถึงการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่มเช่นเดียวกับ โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1981 p.6) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นองค์ประกอบหนึ่งของชุมชนเข้มแข็ง แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมมีมาหลายทศวรรษแล้ว ความหมายและแนวคิดการมีส่วนร่วมมีความแตกต่างกันออกไป แนวคิดการมีส่วนร่วมที่มีการใช้กันอย่างกว้างขวาง เช่น การมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาต่าง ๆ การมีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมในด้านนโยบาย เป็นต้น (อัญชญา ณ ระนอง, 2550 หน้า 1) สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชน การดูแลจัดการชุมชน และการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา รวมทั้งการวางแผนพัฒนาต่าง ๆ

พิชาย รัตนดิถก ณ ฎเกีต (2552) ได้อธิบายว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้นอยู่กับว่ามีส่วนร่วมในเรื่องอะไร แต่อย่างไรก็ตาม มีปัจจัยหลักร่วม 4 ปัจจัยที่เป็นแกนกลางของการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่

1. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมที่มีต้นทุนที่มีผู้เข้ามามีส่วนร่วมต้องจ่ายต้นทุนเหล่านี้ อาจเป็นเรื่องของค่าเดินทาง เวลา และการเสียโอกาสในการทำกิจกรรมที่สร้างรายได้หรือกิจกรรมในครัวเรือน การที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมในระดับใดของโครงการ แผนงาน หรือนโยบาย ประชาชนย่อมคาดหวังว่าการเข้ามามีส่วนร่วมจะทำให้ตนเองหรือครอบครัวได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งทั้งในเรื่องของการเพิ่มขึ้นของรายได้หรือการมีอาชีพที่มั่นคง

2. ความไว้วางใจต่อหน่วยงานหรือบุคลากรที่จัดการการมีส่วนร่วม ความไว้วางใจเป็นความคาดหวังเชิงบวกในการสร้างการมีส่วนร่วม ความไว้วางใจต่อผู้ปฏิบัติงานโครงการหรือเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่ต้องการสร้างการมีส่วนร่วม นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการ การวางแผน นโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ

3. ความไว้วางใจระหว่างประชาชนที่มีส่วนร่วม การที่ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการใดขึ้นอยู่กับความไว้วางใจระหว่างประชาชนที่มีส่วนร่วม โดยประชาชนเข้าร่วมเพราะได้รับการชักชวนจากเพื่อนหรือญาติที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หรือเมื่อเห็นเพื่อนบ้านหรือญาติเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการก็ทำให้ตนเองอยากเข้าร่วมบ้าง

4. การตระหนักต่อปัญหา การตระหนักต่อปัญหาเป็นการรับรู้สภาพปัญหาของเรื่องใดเรื่องหนึ่งว่ามีผลกระทบในด้านลบต่อการดำเนินวิถีชีวิต ความเป็นอยู่หรือต่อสิ่งที่คุณค่าให้ความสำคัญมากน้อยเพียงใด เมื่อการรับรู้ผลกระทบเชิงลบของปัญหาผ่านเข้าไปสู่จิตสำนึกบุคคล ความตระหนักหรือความสำคัญต่อปัญหาก็จะเกิดขึ้น และเมื่อประชาชนตระหนักต่อปัญหาพวกเขาก็มีแนวโน้มเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการแผนงาน และนโยบายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหา

จากแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมสามารถนำมาปรับใช้กับงานวิจัยเกี่ยวกับการประเมินโครงการการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว) ในครั้งนี้ประกอบด้วย 1) เตรียมการและวางแผนการดำเนินงาน 2) ปฏิบัติตามแผน 3) ประเมินทบทวนครั้งที่ 1 4) ประเมินทบทวนครั้งที่ 2 และ 5) สรุปผลการดำเนินงาน

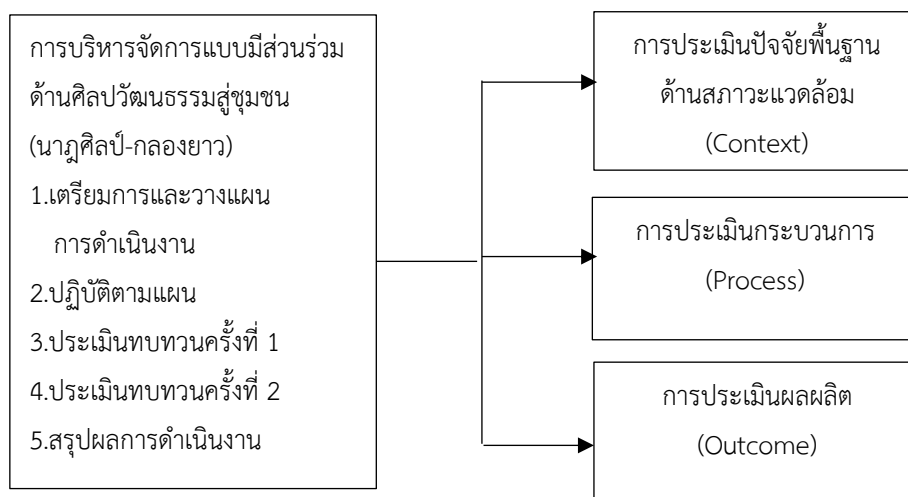
รูปแบบการประเมินซีโป

รูปแบบการประเมิน CIPP Model ของ Daneil L. Stufflebeam (1970) เป็นที่นิยมและรู้จักกันในรูปแบบการประเมิน CIPP (Stufflebeam, 2008; Stufflebeam & Coryn, 2014; Stufflebeam & Shinkfield, 2007) ใช้อย่างกว้างขวางในปัจจุบันจะเห็นได้จากงานการประเมินโครงการต่าง ๆ หรือการประเมินอื่น ๆ มักใช้ CIPP Model แต่รูปแบบการประเมินที่คนไทยที่พยายามสร้างขึ้นพัฒนาและประยุกต์ให้เหมาะสมกับกับบริบทของไทย คือ CPO Model ของ เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2546) ซึ่งง่ายต่อการดำเนินการประเมินและเหมาะสมกับลักษณะนิสัยของไทย จึงได้รับการพิจารณานำมาใช้

การประเมินซีโป (CPO Model) ประกอบด้วยการประเมินส่วนสำคัญ 3 ส่วนใหญ่ ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องตามลำดับ คือ 1) การประเมินปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อม (Context) ปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อม หมายถึง บริบท ต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการทั้งหมด เช่น ปัจจัยทางการเมือง ทางสังคม ทางวัฒนธรรม รวมทั้งปัจจัยทางกายภาพ และทางจิตใจ เป็นต้น การประเมินในส่วนนี้ เป็นการประเมินสภาวะแวดล้อม หรือ บริบท ต่าง ๆ ของโครงการนั้น ๆ ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ โดยพิจารณาถึง 1.1) ความต้องการของโครงการ (Need Assessment) เพื่อให้ทราบถึงความจำเป็น หรือความต้องการของผู้มีส่วนได้เสียต่อโครงการ 1.2) ความเป็นไปได้ของโครงการ (Feasibility) เพื่อให้ทราบถึงโอกาสในการจัดทำโครงการ 1.3) การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อระบุถึงสิ่งที่ต้องการจะเกิดขึ้นจากโครงการ 1.4) ความพร้อมและทรัพยากรในด้านต่าง ๆ เช่น เงินทุน หรืองบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ บุคลากร เป็นต้น 2) การประเมินกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ (Process) การพิจารณากระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ พิจารณาในความหมายของกระบวนการ ที่หมายถึง ขั้นตอนหรือกรรมวิธีที่จะต้องปฏิบัติตามลำดับก่อนหลังอย่างเป็นระบบและครบวงจร ในระหว่างดำเนินโครงการ กระบวนการดังกล่าวอาจจะแตกต่างกันไปตามเป้าหมายในเชิงปรัชญาของแต่ละโครงการ เช่น

โครงการทางธุรกิจ เป้าหมายหลักก็คือการแสวงหากำไรจากการดำเนินธุรกิจนั้น ๆ ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยลดต้นทุน การดำเนินงานให้เหลือน้อยที่สุด ส่วนโครงการทางการศึกษาของรัฐ เป้าหมายหลักก็คือการปลูกฝังความรู้ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้ง เด็ก เยาวชน และบุคคลทั่วไป โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติในระยะยาว โครงการประเภทนี้จะไม่มุ่งแสวงหากำไรสูงสุด เป็นหลัก องค์ประกอบที่สำคัญที่ต้องพิจารณาเป็นพิเศษ ของการประเมินด้านกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ คือ ความสอดคล้องของกิจกรรมและช่วงเวลาโดยพิจารณาถึง 2.1) กิจกรรม (Activity) เพื่อให้ทราบว่ากิจกรรมนั้น ๆ มีความ สอดคล้องหรือตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ และมีการจัดลำดับที่เหมาะสมต่อเนื่องกันมากน้อยเพียงใด 2.2) ช่วงเวลา (Timing) เพื่อให้ทราบว่าช่วงเวลาที่ทำโครงการทางด้านกิจกรรมนั้น ๆ มีความเหมาะสมเพียงไรมีข้อจำกัด ประการใด และช่วงเวลาที่กำหนดไว้นั้น สามารถจะปรับเปลี่ยนไปจากเดิมได้ตามความจำเป็นหรือไม่ และเพราะเหตุใด 3) การประเมินผลผลิตของโครงการ (Outcome) ผลผลิตของโครงการ หมายถึง ผลงานหรือผลที่ได้รับจากการกระทำกิจกรรม ใด ๆ ของแต่ละโครงการ โดยสามารถแบ่งผลผลิตออกเป็น 3 ประเภทคือ ผลรวม (Overall) ผลกระทบ (Impact) และคุณค่า หรือประโยชน์ (Utility) การประเมินผลผลิตของโครงการใด ๆ จึงเป็นการประเมินเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยพิจารณาผลดังกล่าว ดังนี้ 3.1) การประเมินผลรวม (Overall) เพื่อให้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดจากกิจกรรมของ โครงการทั้งโดยตรงและทางอ้อม 3.2) การประเมินผลกระทบ (Impact) เพื่อให้ทราบถึงผลที่ตามมาจากการดำเนินโครงการ นั้น ๆ ทั้งโดยตรงและทางอ้อมรวมทั้งจากที่คาดหวังไว้และมีได้คาดหวังไว้และ 3.3) การประเมินคุณค่าหรือประโยชน์ (Utility) เพื่อให้ทราบถึงคุณค่าความสำคัญของผลผลิตที่ได้จากการประเมิน ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจหรือเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้าน ศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว) ประกอบด้วย ผู้รับผิดชอบโครงการ นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 200 คนในปีการศึกษา 2563 จำแนกเป็น

- 1.ผู้รับผิดชอบโครงการได้แก่ รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารงานทั่วไป จำนวน 1 คน และครูจำนวน 22 คน

2.นักเรียน ได้แก่ นักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 26 คน ประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 34 คน ประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 29 คน

3.ผู้ปกครองนักเรียน ได้แก่ผู้ปกครองนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 89 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการประกอบด้วย ผู้รับผิดชอบโครงการ นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 182 คนในปีการศึกษา 2563 จำแนกเป็น

1.ผู้รับผิดชอบโครงการ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงการได้แก่ รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารงานทั่วไป จำนวน 1 คน และครูจำนวน 22 คน

2.นักเรียน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงการได้แก่ นักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 26 คน ประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 34 คน ประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 29 คน

3.ผู้ปกครองนักเรียน ใช้วิธีการเลือกแบบสุ่มอย่างง่ายเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงการได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 70 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1.แบบสัมภาษณ์
- 2.แบบสอบถามเพื่อประเมินกระบวนการและผลผลิตของโครงการ
- 3.แบบสังเกตและวิเคราะห์เอกสาร

การสร้างและตรวจคุณภาพของเครื่องมือ

1.แบบสัมภาษณ์

1.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ การประเมินโครงการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างขอบเขตและประเด็นในการประเมิน

1.2 ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์แล้วร่างแบบสัมภาษณ์ ตามกรอบแนวคิด โดยอาศัยคู่มือแนวทางการดำเนินงาน เป็นข้อมูลประกอบการสร้างเครื่องมือ

1.3 สร้างเป็นข้อคำถามให้ครอบคลุมเนื้อหาด้านปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ โดยแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด

1.4 นำข้อคำถามที่ได้เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบและแก้ไขให้ได้ข้อคำถามที่ครอบคลุมปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ

1.5 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านเพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงและความชัดเจนในการสื่อความหมาย โดยคัดเลือกข้อความที่มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.6 จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว มาหาดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้ค่าระหว่าง 0.6 – 1.0

1.6 นำแบบสัมภาษณ์ที่ตรวจแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญแล้วจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการวิจัย

2.แบบสอบถามเพื่อประเมินกระบวนการและผลผลิตของโครงการ

2.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ การประเมินโครงการ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างขอบเขตและประเด็นในการประเมิน

2.2 ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวิธีการสร้างแบบสอบถามแล้วร่างแบบสอบถามตามกรอบแนวคิด โดยอาศัยคู่มือแนวทางการดำเนินงาน

2.3 สร้างข้อคำถามให้ครอบคลุมเนื้อหาด้วกระบวนการดำเนินโครงการและผลผลิตของโครงการ โดยแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

2.4 นำข้อคำถามที่ได้เสนอผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบและแก้ไขให้ข้อคำถามที่ครอบคลุมด้านกระบวนการดำเนินโครงการ และผลผลิตของโครงการ

2.5 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านเพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงและความชัดเจนในการสื่อความหมาย โดยคัดเลือกข้อความที่มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.60 จากนั้นนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว มาหาดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้ค่าระหว่าง 0.60 – 1.00

2.6 นำแบบสอบถามที่ตรวจแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญแล้วจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์

3.แบบสังเกตและวิเคราะห์เอกสาร

3.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ การประเมินโครงการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างขอบเขตและประเด็นในการประเมิน

1.2 ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวิธีการสร้างแบบสังเกตแล้วร่างแบบสังเกตและวิเคราะห์เอกสารตามกรอบแนวคิด โดยอาศัยคู่มือแนวทางการดำเนินงาน เป็นข้อมูลประกอบการสร้างเครื่องมือ

1.3 ทำการปรับปรุงพัฒนาแบบประเมินคู่มือแนวทางการประเมินโครงการสร้างเป็นข้อคำถามให้ครอบคลุมโครงการทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อม กระบวนการ และผลผลิต

1.4 นำข้อคำถามที่ได้เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบและแก้ไขให้ข้อคำถามที่ครอบคลุมปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ

1.5 นำแบบสังเกตและวิเคราะห์เอกสารที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านเพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงและความชัดเจนในการสื่อความหมาย โดยคัดเลือกข้อความที่มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.60 จากนั้นนำแบบสังเกตและวิเคราะห์เอกสารที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว มาหาดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้ค่าระหว่าง 0.60 – 1.00

1.6 นำแบบสังเกตและวิเคราะห์เอกสารที่ตรวจแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญแล้วจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล การกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการ เพื่อกำหนดวิธีการในการรวบรวมข้อมูลในแต่ละประเด็นที่เหมาะสมกับลักษณะที่จะประเมิน ตามแหล่งข้อมูล รวมถึงเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม ตามขั้นตอนดังนี้

1.ผู้วิจัยดำเนินการประเมินปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการด้วยตนเอง โดยทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และดำเนินการสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบโครงการโดยใช้แบบสัมภาษณ์

2.จากนั้นดำเนินการประเมินกระบวนการดำเนินโครงการ โดยใช้แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการประกอบด้วย ผู้รับผิดชอบโครงการ นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน

3.การประเมินผลผลิตของโครงการผู้วิจัยได้ใช้แบบสังเกตและวิเคราะห์เอกสาร กับเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และใช้แบบสอบถามกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการประกอบด้วย ผู้รับผิดชอบโครงการ นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน

4.นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์และนำไปบันทึก วิเคราะห์และสรุปผล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยแบ่งเป็น 3 ตอนคือ 1) ประเมินปัจจัยพื้นฐานด้วยสภาวะแวดล้อม 2) ประเมินกระบวนการดำเนินโครงการ และ 3) ประเมินผลผลิตของโครงการ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลนี้กระทำไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ และแบบสอบถามโดยวิเคราะห์และตีความข้อมูลอย่างละเอียดและเป็นระบบมีการตรวจสอบข้อมูลคือ การใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กันเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยใช้หลักการวิเคราะห์แบบสามเส้า (Triangulation) คือ เป็นข้อมูลที่สอดคล้องตรงกันโดย

การเก็บข้อมูลคือ การสังเกต การวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม รวมทั้งการเก็บ ข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการประกอบด้วย ผู้รับผิดชอบโครงการ นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน เพื่อให้การวิเคราะห์ที่มีความน่าเชื่อถือมากที่สุด หากการวิเคราะห์เกิดปัญหามีข้อมูลไม่ตรงกัน จึงดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมและมีการอภิปรายในกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ว่าข้อมูลใดมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด ทั้งนี้การตัดสินใจใช้หลักฐานและเหตุผลนำมาอ้างอิงเป็นสำคัญ แต่หากสรุปไม่ได้ถือว่ายังไม่มีความชัดเจนและต้องหาคำข้อมูลเพิ่มเติม ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลนี้จะดำเนินการ 3 ประการคือ การจัดประเภทข้อมูล (Category) การตีความ (Interpretation) และการสรุปความ (Summary) จากนั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 การประเมินปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ

ผลจากการสังเกตและวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวข้องกับปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน(นาฏศิลป์-กลองยาว) สามารถให้ระดับคุณภาพในแต่ละหัวประกอบด้วย 1) ผู้บริหารให้ความสำคัญและเป็นผู้นำในการอำนวยการ อยู่ในระดับที่ 1 ผู้บริหารให้ความสนใจ อุทิศเวลา 2) ผู้บริหารสามารถนิเทศ ติดตาม ประเมินผล เพื่อทบทวนคุณภาพระบบของโครงการอยู่ในระดับที่ 1 ผู้บริหารมีความเข้าใจในการดำเนินการ ติดตาม ประเมินผล 3) ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจในงาน โครงการอยู่ในระดับที่ 1 ครูที่ปรึกษาได้รับการอบรม ให้มีความรู้ความเข้าใจในโครงการ 4) ผู้ปกครองมีความร่วมมือกับโรงเรียนในการบริหารการมีส่วนร่วมแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน(นาฏศิลป์-กลองยาว) และ 5) มีเครื่องมือสำหรับโครงการการบริหารแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน(นาฏศิลป์-กลองยาว) เพียงพอแก่การใช้งาน นอกจากการสังเกตพฤติกรรมผู้ที่เกี่ยวข้องและการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ซึ่งได้นำผลที่ได้มาประมวลเข้าด้วยกันเพื่อนำเสนอข้อมูลในภาพรวมโดยผลจากการสัมภาษณ์สามารถสรุปได้ดังนี้

ความต้องการจำเป็นของโครงการ พบว่า บริบทของโรงเรียน สภาพปัญหาและความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นกับด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว) ในปัจจุบัน เพื่อการคงอยู่และอนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่ดึงมาความคิดเห็นจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความคิดเห็นตรงกันในการอนุรักษ์และจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟู คงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ผู้บริหาร ครูและผู้ปกครอง มีการร่วมมือกัน รวมทั้งได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมจากโรงเรียน ก็จะส่งผลให้โครงการดำเนินต่อไปและสามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์ของโครงการ พบว่า โครงการการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว) มีความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม โรงเรียนมีการปฏิบัติตามโครงการที่กำหนด และผู้บริหาร ครูและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับการสังเกตและวิเคราะห์เอกสารที่ว่า ผู้บริหารให้ความสนใจ อุทิศเวลา และเป็นที่ยังของครูได้” และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการที่ว่า เพื่อเป็นการอนุรักษ์ด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว)

ด้านความพร้อมและทรัพยากร พบว่า ผู้บริหารให้ความสำคัญและเป็นผู้นำในการดำเนินโครงการซึ่งสอดคล้องกับการสังเกตและวิเคราะห์เอกสารที่ว่า ผู้บริหารให้ความสนใจ อุทิศเวลาและเป็นที่ยังของครูได้ โรงเรียนมีข้อมูล เอกสารและเครื่องมือต่าง ๆ ในการจัดดำเนินโครงการด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว) ในการจัดโครงการซึ่งสอดคล้องกับการสังเกตและวิเคราะห์เอกสารที่ว่า โรงเรียนมีเครื่องมือต่าง ๆ เพียงพอแก่การใช้และมีการจัดระบบงานและจัดทำข้อมูล มีเครื่องมือต่าง ๆ เพียงพอแก่การใช้ และครูมีจำนวนเพียงพอสำหรับดำเนินงานโครงการ

ตอนที่ 2 การประเมินกระบวนการดำเนินโครงการ

การประเมินกระบวนการดำเนินโครงการการบริหารแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว) โรงเรียนบ้านปากน้ำปราณ มีความพร้อมด้านกระบวนการในการดำเนินงานตามโครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และเสริมสร้างลักษณะนิสัยของนักเรียนโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.88$, S.D.= 0.33)

ตอนที่ 3 ผลผลิตของโครงการ

การประเมินผลผลิตของโครงการการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.46$, S.D.= 0.71) พบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดำเนินการอนุรักษ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$, S.D.= 0.63) ครูและนักเรียนมีความเห็นสอดคล้องกันคือ โรงเรียนบ้านปากน้ำปราณ มีการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมตามโครงการ และสามารถส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.59$, S.D.= 0.67) นักเรียนสามารถแสดงผลงานแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว) ได้อย่างมีคุณภาพและสามารถแสดงต่อสาธารณชนได้อย่างดีเยี่ยม ได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย ครู นักเรียน และผู้ปกครองของนักเรียน มีความเห็นสอดคล้องกันคือ โรงเรียนบ้านปากน้ำปราณ ดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม แบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน(นาฏศิลป์-กลองยาว) ซึ่งจะสามารถส่งผลต่อการเสริมสร้างลักษณะนิสัยของนักเรียนได้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$, S.D.= 0.66) และผลกระทบจากการดำเนินโครงการ ส่งผลให้ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น ได้แสดงออกสู่สาธารณชนเป็นการเผยแพร่ผลงานและชื่อเสียงของโรงเรียน รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าทางสังคม เป็นที่ยอมรับของเพื่อน ๆ กล้าแสดงออกในสิ่งที่เหมาะสม และมีความรักในสถาบันตนเอง ชุมชนมีความรัก ชื่นชมในผลงานของนักเรียนที่นำไปแสดงในสถานที่ต่าง ๆ และผู้ปกครองนักเรียนมีความรักและศรัทธาต่อโรงเรียน

ภาพที่ 2 การแสดงศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว) โรงเรียนบ้านปากน้ำปราณ

อภิปรายผล

การประเมินปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ ผลจากการสังเกตและวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวข้องกับปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว) สามารถให้ระดับคุณภาพในแต่ละหัวข้อประกอบด้วย 1) ผู้บริหารให้ความสำคัญและเป็นผู้นำในการอำนวยการ อยู่ในระดับที่ 1 ผู้บริหารให้ความสนใจ อุทิศเวลา 2) ผู้บริหารสามารถนิเทศ ติดตาม ประเมินผล เพื่อทบทวนคุณภาพระบบของโครงการ อยู่ในระดับที่ 1 ผู้บริหารมีความเข้าใจในการดำเนินการ ติดตาม ประเมินผล 3) ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจในโครงการ โครงการ อยู่ในระดับที่ 1 ครูที่ปรึกษาได้รับการอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจในโครงการ 4) ผู้ปกครองมีความร่วมมือกับโรงเรียนในการบริหารการมีส่วนร่วมแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน(นาฏศิลป์-กลองยาว) และ 5) มีเครื่องมือสำหรับโครงการการบริหารแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว) เพียงพอแก่การใช้งาน ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ ผู้บริหาร ผู้รับผิดชอบโครงการ ครู ผู้ปกครอง และชุมชน ที่ให้การสนับสนุนร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ ด้วยดีตลอดมา จึงทำให้ผลการดำเนินการของโครงการแต่ละปีมีผลการดำเนินการที่ดีโดยตลอดมาซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ (2553) ได้ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้าน: กรณีศึกษาวงกลองยาว อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและ

ฐานคิดที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้าน วงกลองยาว ในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เจาะลึกกับปราชญ์ชาวบ้าน 5 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มนักเรียนประถมศึกษาและกลุ่มผู้สูงอายุได้รับการถ่ายทอดเทคนิคการตีกลองยาวขั้นพื้นฐานผ่านการสาธิตวิธีการและการบอกเล่าโดยตรง ส่วนกลุ่มบุตรหลานของปราชญ์ชาวบ้านได้รับการถ่ายทอดเทคนิคการตีกลองยาวขั้นสูงผ่านวิธีครูพักลักจำ สำหรับฐานคิดสำคัญของปราชญ์ชาวบ้านที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การเห็นคุณค่าของวงกลองยาว และความเชื่อมโยงระหว่างวงกลองยาวกับสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมของชุมชน ข้อเสนอแนะ คือ

- 1) ควรมีการจัดการความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านโดยดึงความรู้ที่ฝังลึกออกมาเป็นความรู้ที่ชัดเจนเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน
- 2) ควรสนับสนุนให้ปราชญ์ชาวบ้านสร้างเครือข่ายกับวงกลองยาวอื่นๆ เพื่อถ่ายทอดและพัฒนาภูมิปัญญา
- 3) ควรให้ความรู้แก่ปราชญ์ชาวบ้านในด้านเทคนิคการสอนเพื่อทำให้นักเรียนประถมศึกษาสนใจการเรียนกลองยาว และ
- 4) ควรสนับสนุนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้าน โดยการจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นและการถ่ายทอดในศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่นเดียวกับ กรณีการ ประถมชาติ (2555) ได้ศึกษากลองยาวการอนุรักษ์และพัฒนา ศิลปะการแสดงพื้นบ้านจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่ากลองยาวมีบทบาทและมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวจังหวัดร้อยเอ็ดสร้างขึ้นเพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินและเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น อีกทั้งยังทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ปัจจุบันการแสดงกลองยาวมีรูปแบบการแสดงที่เปลี่ยนไปเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษา ความเป็นมาและองค์ประกอบของศิลปะการแสดงกลองยาวพื้นบ้านสภาพปัจจุบันปัญหาของ ศิลปะการแสดงกลองยาวพื้นบ้าน และแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาของศิลปะการแสดงกลองยาวพื้นบ้านจังหวัดร้อยเอ็ด เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามในอำเภอดุสิตรัตนพิมาย อำเภอศรีสมเด็จ และอำเภอจังหาร ด้วยวิธีการสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบ เจาะจงจำนวน 69 คน ได้แก่ กลุ่มผู้รู้จำนวน 15 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 33 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 21 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแล้วนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธี พรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า กลองยาวจังหวัดร้อยเอ็ดไม่ปรากฏหลักฐานว่าเกิดขึ้นในสมัยใด แต่กลองยาวมีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชาวร้อยเอ็ด การจัดตั้งในครั้งแรกเพื่อใช้ในประเพณีพิธีกรรม สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินและเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การตีกลองเป็นจังหวะที่เรียบง่าย แต่ปัจจุบันการแสดงกลองยาวมีองค์ประกอบหลายอย่าง ได้แก่ กลองยาว ฆ้องวงเล็ก ฆ้องวงใหญ่ ฉิ่ง ฉ้อน พิณไฟฟ้า และเครื่องดนตรีสากล ประกอบด้วยกลองชุด คีย์บอร์ด เบส และ กลองใหญ่ มีการพ้อนรำแบบดั้งเดิม คือพ้อนประกอบขบวนแห่ และการแปรแถวขบวน การจัดวง กลองยาวมีการต่อตัวและแสดงท่วงท่าลีลาประกอบการตีกลอง ลักษณะการบรรเลงจะเริ่มต้นด้วย จังหวะช้าก่อนแล้วผสมผสานกับจังหวะปานกลางและจังหวะเร็ว และนำเอาเพลงสมัยใหม่มาประยุกต์ เพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป โอกาสในการแสดง มีการบรรเลงในงานประเพณีต่าง ๆ เช่น บุญคุณลาน บุญข้าวจี่ บุญผะเหวด บุญสงกรานต์ บุญบั้งไฟ งานแห่เทียนเข้าพรรษา บุญกฐิน และงานรื่นเริงอื่น ๆ

การประเมินกระบวนการดำเนินโครงการ การบริหารแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว) โรงเรียนบ้านปากน้ำปราง มีความพร้อมด้านกระบวนการในการดำเนินงานตามโครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และเสริมสร้างลักษณะนิสัยของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องมาจากการได้นำเสนอด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชนทุกปีที่ผ่านมาได้รับความชื่นชมจากชุมชน ด้วยการนำเสนอผลงานต่อสาธารณชนงานประเพณีต่าง ๆ ด้วยความร่วมมือแบบมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกันหลาย ๆ ฝ่าย ส่งผลให้การนำเสนอที่ผ่านมาประสบความสำเร็จได้รับรางวัลการันตีผลงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ (2553) ได้ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้าน กรณีศึกษาวงกลองยาว อำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและฐานคิดที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้าน วงกลองยาว ในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เจาะลึกกับปราชญ์ชาวบ้าน 5 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มนักเรียนประถมศึกษาและกลุ่มผู้สูงอายุได้รับการถ่ายทอดเทคนิค

การติกลงยาวขั้นพื้นฐานผ่านการสาธิตวิธีการและการบอกเล่าโดยตรง ส่วนกลุ่มบุตรหลายของปราชญ์ชาวบ้านได้รับการถ่ายทอดเทคนิคการติกลงยาวขั้นสูงผ่านวิธีครูพักลักจำ สำหรับฐานคิดสำคัญของปราชญ์ชาวบ้านที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การเห็นคุณค่าของวงกลองยาว และความเชื่อมโยงระหว่างวงกลองยาวกับสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมของชุมชน ข้อเสนอแนะ คือ 1) ควรมีการจัดการความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านโดยดึงความรู้ที่ฝังลึกออกมาเป็นความรู้ที่ชัดเจนเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน 2) ควรสนับสนุนให้ปราชญ์ชาวบ้านสร้างเครือข่ายกับวงกลองยาวอื่น ๆ เพื่อถ่ายทอดและพัฒนาภูมิปัญญา 3) ควรให้ความรู้แก่ปราชญ์ชาวบ้านในด้านเทคนิคการสอนเพื่อให้นักเรียนประถมศึกษาสนใจการเรียนกลองยาว และ 4) ควรสนับสนุนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้าน โดยการจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นและการถ่ายทอดในศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการศึกษาในงานวิจัยของ ธัญธัช วิกิตภูมิประเทศ (2553) ส่งผลดีต่อการศึกษาคั้งนี้เนื่องจากเป็นการศึกษาในบริบทพื้นที่ใกล้เคียงกัน ทำให้การนำข้อมูลจากการศึกษาคั้งนี้มาต่อยอดกับการศึกษาในงานวิจัยได้เป็นอย่างดี

การประเมินผลผลิตของโครงการ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยรวมอยู่ในระดับมาก พบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดำเนินการอนุรักษ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ครูและนักเรียนมีความเห็นสอดคล้องกันคือ โรงเรียนบ้านปากน้ำปราณ มีการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมตามโครงการ และสามารถส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด นักเรียนสามารถแสดงผลงานแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว) ได้อย่างมีคุณภาพและสามารถแสดงต่อสาธารณชนได้อย่างดีเยี่ยม ได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย ครู นักเรียน และผู้ปกครองของนักเรียน มีความเห็นสอดคล้องกันคือ โรงเรียนบ้านปากน้ำปราณ ดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม แบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน (นาฏศิลป์-กลองยาว) ซึ่งจะสามารถส่งผลต่อการเสริมสร้างลักษณะนิสัยของนักเรียนได้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และผลกระทบจากการดำเนินโครงการ ส่งผลให้ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น ได้แสดงออกสู่สาธารณชนเป็นการเผยแพร่ผลงานและชื่อเสียงของโรงเรียน รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าทางสังคม เป็นที่ยอมรับของเพื่อน ๆ กล้าแสดงออกในสิ่งที่เหมาะสม และมีความรักในสถาบันตนเอง ชุมชนมีความรัก ชื่นชมในผลงานของนักเรียนที่นำไปแสดงในสถานที่ต่าง ๆ และผู้ปกครองนักเรียนมีความรักและศรัทธาต่อโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพงษ์ กล้าแข็ง (2556) ได้ศึกษาการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโดยใช้ดนตรีพื้นฐานกลองยาวประยุกต์: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านเสม็ดโคกตาล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลจากการศึกษาพฤติกรรมนักเรียนจากการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โดยใช้ดนตรีพื้นบ้านกลองยาวประยุกต์ พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์มีคุณธรรม จริยธรรม คือ มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและหมู่คณะ จะมาซ่อมอย่างพร้อมเพียงและรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ความกตัญญูสะท้อนจากพิธีการไหว้ครู การทำความเคารพต่อเครื่องดนตรีทั้งก่อนการแสดงและหลังการแสดง ความสะอาด นักเรียนช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำความสะอาดอุปกรณ์ดนตรีห้องเก็บอุปกรณ์ดนตรีและบริเวณโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ความขยัน นักเรียนมีความขยันขันแข็งในการฝึกซ้อมดนตรีมีความมานะอดทนถึงแม้จะเหนื่อยก็ไม่ท้อ มีความสุภาพอ่อนโยนต่อผู้ใหญ่ ต่อเพื่อนนักเรียนและชุมชน มีสัมมาคารวะ ไม่ก้าวร้าวรุนแรง พุดจาสุภาพไพเราะ ความสามัคคี นักเรียนมีความสามัคคีสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รับประทานอาหารที่ของตนเอง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่คณะเพื่อให้งานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงได้ ความประหยัด นักเรียนช่วยกันรักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียนใช้สิ่งของอย่างระมัดระวัง เพื่อให้ใช้ได้นานคุ้มค่าถ้าชำรุดก็ช่วยกันซ่อมให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้ ความมีน้ำใจ นักเรียนคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกันในวงดนตรี รุ่นพี่ช่วยฝึกสอนให้รุ่นน้อง รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ความมีระเบียบวินัย คือ การช่วยเหลือกันในการยกอุปกรณ์ดนตรีมาแสดงทั้งก่อนการแสดงและหลังการแสดง นักเรียนจะช่วยกันนำอุปกรณ์ไปเก็บไว้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย มาฝึกซ้อมโดยพร้อมเพียงกันและปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานศึกษาและของชมรมดนตรีพื้นบ้านกลองยาวประยุกต์ที่ได้ตกลงร่วมกันอย่างเคร่งครัด จากการศึกษาวิธีการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้านกลองยาวประยุกต์โรงเรียนบ้านเสม็ด โคกตาล ผลการศึกษาพบว่า มี 3 วิธี คือ 1) ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้สอน สร้างความรู้

ความเข้าใจ สอนให้รู้หลักทฤษฎี กฎเกณฑ์ ระเบียบ วิธีเลือกลักษณะของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นและรูปแบบการบรรเลง 2) ที่สอนน้อง รุ่นพี่ที่มีความชำนาญ โดยการเรียนรู้จากครูผู้สอนและฝึกซ้อมด้วยตนเอง จะเป็นผู้สอนรุ่นน้อง ๆ ต่อไป และ 3) ฝึกฝนเรียนรู้ด้านการออกภาคสนาม เป็นวิธีการเรียนการสอนดนตรีที่บ้านด้วยการปฏิบัติจริง ในสถานการณ์จริง ทำให้เกิดทักษะ เกิดความชำนาญ และสามารถนำดนตรีที่บ้านกลองยาวประยุกต์ไปแสดงในชุมชนได้ เช่นงานทอดผ้าป่า งานทอดกฐิน งานอุปสมบท เป็นต้น ในการเรียนการสอนดนตรีที่บ้านกลองยาวประยุกต์ของโรงเรียนบ้านเสม็ดโคกตาล ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้สอนให้ความรู้และครูจะสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในกิจกรรมการสอนดนตรี ให้คำชมเชยยกย่องในกรณีที่นักเรียนทำได้ดี ทำถูกต้อง ถ้าทำยังไม่ได้หรือทำไม่ได้ดีพอคุณครูก็จะกำลังใจและให้พยายามต่อไป และปลูกฝังให้ฝึกปฏิบัติเป็นประจำอย่างต่อเนื่องจนเป็นกิจนิสัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาศิลปะวัฒนธรรมสำหรับประเมินโครงการการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน(นาฏศิลป์-กลองยาว) โดยใช้รูปแบบการประเมินซีโไป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาโครงการในปีถัดไปให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะโครงการ นาฏศิลป์-กลองยาว โดยใช้รูปแบบการประเมินซีโไป โดยดำเนินการสัมภาษณ์ จัดเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสำรวจกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเฉพาะโรงเรียนบ้านปากน้ำปราณ เท่านั้น ไม่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลกับปราชญ์ชาวบ้านซึ่งมีจำนวนมากในชุมชนด้วยข้อจำกัดระยะเวลา ดังนั้นเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไปควรทำการจัดเก็บข้อมูลกับปราชญ์ชาวบ้านเพื่อเป็นการจัดการความรู้ที่มีของปราชญ์ชาวบ้านรวบรวมไว้ในงานวิจัยจะทำให้งานมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และจะเป็นแนวทางสำหรับนำไปดำเนินการเพื่อประเมินโครงการกับโครงการอื่น ๆ ได้ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.(2553). *เกณฑ์การคัดเลือกกรมตำภูมิจำนุญญาทางวัฒนธรรมของชาติ*. กรุงเทพฯ กรมส่งเสริม วัฒนธรรม
วัฒนธรรม.
- กรรณิการ ประทุมชาติ. (2555). *กลองยาว : การอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน จังหวัดร้อยเอ็ด*. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์. การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ถนัด เดชทรัพย์. (2550). *การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลไทยชนะศึก อำเภอทุ่งเสลี่ยมจังหวัดสุโขทัย ตามหลักธรรมาธิบาล*. ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต,สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาประชาคมเมือง และชนบท, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- ฐปนัท วงศ์สานติบุรณ์.(2555). *การประเมินโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ.(2553). *ชุดโครงการวิจัย “การวิจัยชุมชน อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เรื่องการถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้าน: กรณีศึกษาทางกลองยาว อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์* ทุนอุดหนุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- บุปผาชาติ อุปถัมภนารากร.(2553). *ศิลปะการแสดงโนรา : การอนุรักษ์ การพัฒนา และการสืบสาน*. นนทบุรี : สัมปชญัญญะ.
- พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต.(2552). *องค์การและการบริหารจัดการ*. นนทบุรี ธิงค์ ปียอนด์ บุ๊คส์.
- พิทยา บวรวัฒนา.(2556). *รัฐประศาสนศาสตร์ : ทฤษฎีและแนวการศึกษา (ค.ศ.1887-ค.ศ.1970)*. พิมพ์ครั้งที่ 18 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2556.

- มัลลิกา ต้นสอน. (2554). *พฤติกรรมองค์กร (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี. (2546). *การประเมินโครงการแนวคิดและแนวปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิรัช นิภาวรรณ.(2555). *การบริหารจัดการของหน่วยงานของรัฐ : การวิเคราะห์เปรียบเทียบตัวชี้วัด*, 15 มิถุนายน 2555.
<http://www.wiruch.com/>
- สมหวัง คงประยูร.(ม.ป.ป.). *ศิลปะพื้นบ้าน*. เชียงใหม่ โรงพิมพ์ส่งเสริมธุรกิจ.
- สมพงษ์ กล้าแข็ง.(2556).*การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโดยใช้ดนตรีพื้นฐานกลองยาวประยุกต์: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านเสม็ดโคกตาล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1. การศึกษาตามหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.*
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.(2552). *การเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาทในโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน*. กรุงเทพฯ.
- อัญชญา ณ ระนอง.(2550). *การใช้ข้อมูลการสำรวจมาวัดผลกระทบของโครงการ 30 บาทและหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่มีต่อภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของประชาชนและการลดความยากจนและการสร้างดัชนีชี้วัดความเป็นธรรมด้านสุขภาพ*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- Cohen , J. M., & Uphoff, N. T. (1981). *Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation*. Ithaca, NY: Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.
- DuBrin, Andrew J. (2010). *Principles of Leadership. (6th ed.)* Canada: South-Western Cengage Learning.
- Fayol, Henri. (1949). *General and Industrial Management*. London : Sir Isaac Pitman & Sons.
- Gulick, Luther, and L. Urwick.(1939). *Paper on the Science of Administration*. New York:Institute of Public Administration, Columbia University.
- Reeder , W.W. (1974). *Some Aspects of The Information Social Participation of Farm Families in New YorkState*. New York. Cornell University.
- Sears J. B. (1950). *The Nature of The Administrative Process*. New York: Mc Grow Hill Book.
- Stufflebeam, D. L. (2008). *The CIPP model for evaluation in national conference on educational research* 17-18 January 2008. Phitsanulok, Thailand: Faculty of Education Naresuan University.
- Stufflebeam, D. L., & Coryn, C. L. S. (2014). *Evaluation: Theory, models and applications (2nd eds.)*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Stufflebeam, D. L., & Shinkfield, A. J. (2007). *Evaluation: Theory, models and applications*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Tead, Ordway. (1951). *Art of Administration*. New York: McGraw-Hill.
- United Nation Organization. (1981). *United Nation Department of Internation Economic and Social Affair. Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development.*(Report of The Meeting for The Adhoc Group of Expert.) New York: United Nation.